

24. Parnuta G. Romanian forest genetic resources conservation and management // Forest Management Network: Summary of second meeting. – EUFORGEN, Bucharest, Romania, 23-25 November 2006. – P. 8. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.euforgen.org>.

25. Teissier du Cros E. Forestry and Conservation of Forest Genetic Resources Strategies for an integrated management / Mitteilungen der Bundesforschungsanstalt für Forst- und Holzwirtschaft, Hamburg, 2006. – № 221. – P. 38-46.

26. Varela M.C., Ericsson G. Multipurpose gene conservation in *Quercus suber* – A Portuguese example // *Silvae Genetica*. – 1995. – № 44. – P. 28-37.

УДК 630*2

Аспір. Р.М. Кравчук¹ – НЛТУ України, м. Львів

САНІТАРНИЙ СТАН ЧОРНОВІЛЬХОВИХ ЛІСОСТАНІВ МАЛОГО ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

Здійснено лісопатологічне обстеження чорновільхових лісостанів на території Малого Полісся, проаналізовано причини, що сприяють розвитку хвороб та запропоновано проект оздоровчих заходів. Встановлено, що санітарний стан чорновільхових деревостанів перебуває у межах норми. Проте для підвищення біологічної стійкості цих деревостанів та ефективного запобігання їхньому ослабленню доцільно було б розробити проект лісозахисних заходів.

Ключові слова: санітарний стан деревостанів, чорновільхові ліси, Мале Полісся, лісознавство, лісівництво.

Post-graduate R.M. Kravchuk – NUFWT of Ukraine, L'viv

Sanitary state of black alder stands in Maleh Polissya of Ukraine

It was a forest pathological investigation of the black alder stands in Maleh Polissya conduct, causes of progress in them of diseases analysed and project of curative measures for their enhancement proposed. It is set that the sanitary state of black alder forests state of stands is within the limits of norm. However for the increase of biological firmness of these state of stands and effective prevention their weakening it is more expedient it would be to develop the project of forest-protection measures.

Keywords: sanitary state of stands, black alder forests, Maleh Polissya, forest ecology, silviculture.

Постановка проблеми. У науковій літературі є досить мало публікацій про шкідників чорновільхових насаджень. З найвідоміших фундаментальних праць на цю тему варто назвати монографію "Найважливіші паразити вільхи" А. Шмідта. Тут наведено досить широкий огляд потенційних паразитів вільхи чорної [8].

Найбільшої шкоди деревам вільхи чорної завдає серцевинна гниль (*Fomes igniarius*). Чорна вільха дуже легко піддається грибковому захворюванню. Зазвичай, вже до 60 років значна кількість стовбурів цієї породи має серцевинну гниль. До 80-100-річного віку в стовбурах вже утворюються дупла, дерева починають ламатися, їх звалює вітер і, таким чином, вони рідко живуть понад 100 років.

Від дичини і комах чорна вільха істотно не страждає, але все-таки її нерідко пошкоджують прихованохоботник вільховий (*Cryptorhynchus lapathi*) та вільховий листоїд (*Agelastica alni*) (рис. 1) [2]. Личинки вільхового листоїда скелетують листя, яке після цього виглядає опаленим. Жуки навесні живляться пагонами, вигризують дірки на листках (рис. 2). Жуки та личинки час-

¹ Наук. керівник: доц. В.В. Лавний, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

то завдають великої шкоди вільхам у молодих насадженнях, особливо у вологих місцях. Рекомендують такий захід боротьби: у парках та розсадниках рослини обприскують інсектицидами в період живлення личинок [1].

Рис. 1. Вільховий листоїд (Agelastica alni)

Рис. 2. Листя, скелетоване вільховим листоїдом

Рис. 3. Пошкоджене дерево вільхи чорної (з/п № 6)

Рис. 4. Пошкоджене дерево вільхи чорної (з/п № 12)

Зважаючи на те, що вільха чорна стійка до впливу шкідників, її іноді використовують як допоміжну деревну породу під час лісовідновлення. Садять вільху серед культур смереки й сосни з метою оздоровлення ґрунту й захисту молодих сходів цих порід від лісових шкідників.

Метою нашої роботи було: дослідити санітарний стан чорновільхових лісостанів на території Малого Полісся України, проаналізувати причини, що сприяють розвитку хвороб та розробити проект санітарно-оздоровчих заходів.

Об'єкти і методика досліджень. Об'єктами наших досліджень були чорновільхові лісостани Малого Полісся. Для вивчення санітарного стану

чорновільхових лісів було відібрано 14 пробних площ у різних частинах Малого Полісся України. Границі регіону досліджень розглянуто за даними проф. С.А. Генсірука [7]. Вік досліджених деревостанів сягав від 15 до 81 року. Пробні площі закладали в одновікових і умовно одновікових чорновільхових насадженнях природного та штучного походження в оптимальних для їхнього росту типах лісорослинних умов. Оцінку стану вільшаників дано за основними лісотаксацийними показниками насаджень.

Польові роботи виконували протягом вегетаційного періоду 2008 р., вони склалися із рекогносцирувального фітопатологічного обстеження і детального обстеження чорновільхових лісостанів. Під час рекогносцирувального обстеження окомірно визначали поширення хвороб, ураження шкідниками, ступінь їхнього розвитку. Окомірне оцінювання фітопатологічного стану перевіряли детальним обстеженням і оцінюванням 100 дерев поспіль без вибору з метою визначення поширеності та інтенсивності розвитку хвороб.

Виявлення хвороби здійснювали на основі її зовнішніх ознак або симптомів (рис. 3, 4). Під час обстеження звертали увагу на загальний санітарний стан деревостанів; відзначали чинники, що сприяють розвитку і поширенню хвороб чи пошкодженнь дерев та впливають на зниження їхньої стійкості. Під час переліку дерева розподілялися на категорії стану рекомендовані "Санітарними правилами в лісах України" (1995) [4].

Результати досліджень. Наші дослідження та класифікація дерев вільхи чорної на пробних площах за шкалою категорій стану дерев свідчить, що лісостани практично здорові, з поодинокими випадками незначного ослаблення (наприклад з/п № 16), що підтверджують дані табл.

Табл. Санітарний стан чорновільшаників на Малому Поліссі України

№ проби	Вік, років	Відносна повнота	Категорія стану													
			I без ознак ослаблен- ня		II ослаблі		III дуже ослаблі		IV всиха- ючі		V свіжий сухос- тій		VI сухостій минулих років		Разом на 1 га	
			шт.	%	шт.	%	шт.	%	шт.	%	шт.	%	шт.	%	шт.	%
1	61	0,63	169	55	50	16	25	8	25	8	10	3	30	10	309	100
2	33	0,65	682	68	128	13	21	2	43	4	64	6	64	6	1002	100
3	35	0,68	349	85	51	12							13	3	412	100
6	28	0,75	587	53	105	9	84	8	84	8	21	2	231	21	1111	100
7	81	0,53	148	74	25	13	9	5	6	3			12	6	200	100
8	43	0,84	519	88	30	5			15	3	15	3	15	3	593	100
9	52	0,72	324	76	64	15	6	1			12	3	24	6	429	100
12	61	0,50	223	76	43	15	11	4	4	1	4	1	11	4	295	100
13	81	0,73	181	69	26	10	23	9	19	7	4	2	11	4	264	100
16	15	0,83	748	66	86	8	150	13	107	9	21	2	21	2	1133	100
17	16	0,75	805	67	67	6	84	7	84	7	101	8	67	6	1208	100
18	66	0,50	589	79	41	5	24	3	6	1	24	3	65	9	748	100
20	56	0,60	204	62	56	17	12	4	6	2	6	2	43	13	328	100
24	71	0,71	270	55	141	29	11	2	14	3	23	5	32	7	490	100
середнє				69		12		5		4		3		7		

Для того, щоб отримати ширше загальне уявлення про санітарний стан чорновільхових деревостанів в умовах Малого Полісся, зведені середні значення категорій санітарного стану чорновільшаників наведено на рис. 5.

З табл. 1 та рис. 5 добре видно, що переважна частина дерев у вільшаниках Малого Полісся України, а саме 69 % – це здорові дерева без жодних ознак ослаблення. Друга за величиною – це категорія ослаблених дерев, проте вона значно менша за першу – лише 12 % дерев. Всі інші категорії санітарного стану деревостанів (дуже ослаблі, всихаючі, свіжий сухостій, сухостій минулих років) займають ще менші частки: від 3 % до 7 %.

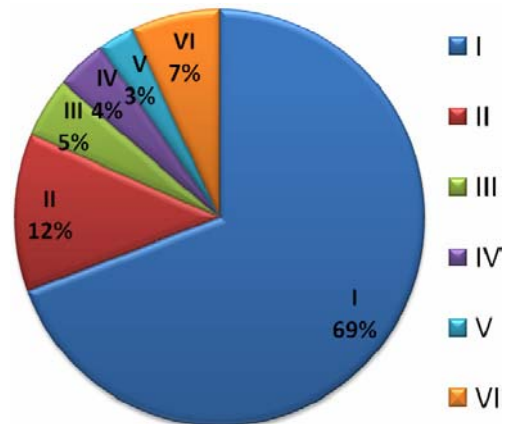

Рис. 5. Категорії санітарного стану чорновільхових лісів Малого Полісся

Основними причинами, що призводять до збільшення частки ослаблених та всихаючих дерев у чорновільшаниках Малого Полісся є: вплив абіотичних і біотичних чинників, а також особливо активна лісогосподарська діяльність людини. Ці чинники, зазвичай, мають комплексний характер. До негативів належить те, що практично на всіх пробних площах спостережено сухостій, що є наслідком, здебільшого, лісогосподарської діяльності: неправильних дій під час організації та здійснення доглядових рубань. Динаміка чисельності вільхового листоїда (*Agelastica alni*) змінюється залежно від стану та віку насаджень. Частка ослаблених дерев та більша чисельність *Agelastica alni* зростає в найбільш розладнаних вільшаниках, які втратили ентомостійкість. Це свідчить про більший ступінь сприятливості навколишнього середовища до цих негативних явищ. А особливо в екосистемах, де: порушена природна повнота деревостанів, немає природного узлісся, переважають менш родючі ґрунти, тривалий період деревостани перебувають під дією засійної води, переважають фаутні та уражені дерева. Як лісогосподарські заходи, що забезпечують підвищення стійкості насаджень, радимо здійснювати доглядові рубання, внаслідок чого знижується конкуренція між окремими деревами.

Варто зазначити, що дослідження В.П. Ткача [3] підтверджують стрімке зростання пошкодженості гниллю ділових стовбурів у поростевих вільхових деревостанах після 60-річного віку. Так, у віці 50 років обсяг ураженої гниллю частини стовбурів діаметром від 24 до 40 см становить 8-20 %, у 55 р. – 18-24 %, а у 60 років – 26-27 %. Поростеві вільшаники 3-4-ї генерацій найбільше пошкоджують гнилі, а тому у них рубання головного користування потрібно здійснювати дещо раніше.

Висновки. Чорновільшаники на території Малого Полісся України є одним з панівних типів рослинності та здатні стримувати виникнення і розвиток потенційних шкідників та фітохвороб. Порушення природної рівноваги цих лісів може призвести до істотного розладнання між зовнішніми умовами і рослинним покривом, а це, своєю чергою, – до виникнення шкідливих явищ, які завдають великих збитків лісовому господарству.

Загалом санітарний стан чорновільшаників Малого Полісся України задовільний. Проте погіршення санітарного стану деревостанів цієї породи може призвести до погіршення екологічної ситуації на Малому Поліссі України загалом. Дуже важливою в цьому аспекті є рання діагностика ослаблених дерев і своєчасне, оперативне вживання заходів. Наші дослідження показали, що санітарний стан чорновільхових деревостанів перебуває у межах норми. Проте для підвищення біологічної стійкості цих деревостанів та ефективного запобігання їхньому ослабленню доцільно було б розробити проект лісозахисних заходів.

Література

1. Українська енциклопедія лісівництва / за ред. С.А. Генсірука. – Львів. – 1999. – Т.1. – 463 с.
2. Ткаченко М.Е. Общее лесоводство. – М.-Л. : Изд-во "Гослесбумиздат", 1952. – 599 с.
3. Ткач В.П. Заплавні ліси України. – Харків : Вид-во "Право", 1999. – 368 с.
4. Санітарні правила в лісах України / Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 1995 р. – К., 1995. – № 555. – 19 с.
5. Парпан В. Природоохоронне ведення господарства // Лісовий і мисливський журнал. – 2000. – № 2. – С. 15.
6. Мостов'як С.М. Лісова фітопатологія : навч.-метод. пос. – Умань : Вид-во "М'якоть", 2005. – 136 с.
7. Комплексное лесохозяйственное районирование Украины и Молдавии / под ред. С.А. Генсірука. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1981. – 360 с.
8. Szmidt A. Ważniejsze szkodniki olszy // Olsze. – Warszawa-Poznan: Panstwowe wydawnictwo naukowe. – 1980. – tom 8. – S. 297-323.

УДК 502.3 630*187

Ст. наук. співроб. Л.М. Петрова, канд. с.-г. наук –
НЛТУ України, м. Львів; С.В. Петров – Львівська обласна рада Українського
товариства охорони природи

ЛІСИ ВИСОКОЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ ЦІННОСТІ МАЛОГО ПОЛІССЯ: РІДКІСНІ ЕКОСИСТЕМИ

За результатами спеціального аналізу розподілу площ земель лісового фонду в межах Малого Полісся Львівщини виявлено низку типів екосистем і угруповань, поширених на незначних площах (рідкісних за характером поширення). Дано попередню оцінку загроз втрати їхнього біорізноманіття.

Ключові слова: ліси, рідкісні екосистеми, біорізноманіття.

*Senior research officer L.M. Petrova – NUFWT of Ukraine, L'viv; S.V. Petrov –
Ukrainian society for nature protection*

High conservation value forests of Male Polissia: rare ecosystems

The special analysis the distributing of earths of forest fund within bounds of Male Polissia of the Lvov area it is executed. Types of ecosystems and associations which occupy little territories (rare the from of the type distribution) we found. The preliminary estimation of threats of loss of biodiversity is set.

Keywords: forests, rare ecosystems, biodiversity

Поняття "ліси високої природоохоронної цінності" (High Conservation Value Forests) запропонувала Лісова піклувальна рада (Forest Stewardship Council, FSC) у 1999 р. у ході розроблення системи добровільної лісової сертифі-